

Najnovija kretanja u okviru socijalne ekonomije u Europskoj uniji

SAŽETAK

Europski gospodarski i socijalni odbor

Europski gospodarski i socijalni odbor

Najnovija kretanja u okviru socijalne ekonomije u Europskoj uniji

Sažetak

Informacije i stajališta izneseni u studiji autorski su i ne odražavaju nužno službeno mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora. Europski gospodarski i socijalni odbor ne jamči za točnost podataka sadržanih u studiji.

Europski gospodarski i socijalni odbor kao niti nijedna osoba koja djeluje u ime Europskog gospodarskog i socijalnog odbora ne mogu se smatrati odgovornim za moguću uporabu informacija iz studije.

SAŽETAK

SADRŽAJ

Predgovor: Luca Jahier, predsjednik Skupine raznih interesa Europskog gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO), Krzysztof Balon i Alain Coheur, glasnogovornici Interesne skupine EGSO-a za socijalnu ekonomiju

- 1. Uvod i ciljevi**
- 2. Koncept socijalne ekonomije i glavni teorijski pristupi povezani s njom**
- 3. Socijalna ekonomija i srodni novi koncepti u Europi**
- 4. Javne politike za potporu socijalnoj ekonomiji na europskoj razini u proteklom razdoblju (2010. – 2016.)**
- 5. Javne politike za potporu socijalnoj ekonomiji u Europi na nacionalnoj i regionalnoj razini u proteklom razdoblju (2010. – 2016.)**
- 6. Značaj socijalne ekonomije u 28 država članica EU-a**

PREDGOVOR Luce JAHIERA

S velikim zadovoljstvom najavljujem objavu studije „Najnovija kretanja u okviru socijalne ekonomije u Europskoj uniji“, koju je naručio Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO), a izradio Međunarodni centar za istraživanje i informacije o javnoj, socijalnoj i zadružnoj ekonomiji (CIRIEC). Objavljivanjem triju uzastopnih studija od 2008. godine dokazali smo našu stalnu predanost podržavanju i promicanju socijalne ekonomije u Europi.

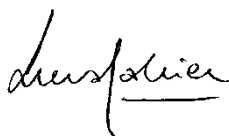
Studija nam time što osigurava pouzdane i usporedive podatke omogućuje mjerenje napretka. Očigledno je da je socijalna ekonomija izašla iz gospodarske i financijske krize uglavnom neokrnjena. Danas se u tom sektoru osigurava plaćeno zaposlenje za 6,3 % radno sposobnog stanovništva u EU-28, u usporedbi sa 6,5 % 2012.

Čvrsto vjerujem da socijalna ekonomija predstavlja i brani vrijednosti na kojima je izgrađena Europska unija (članak 3. UEU-a). Ona je mogućnost i sredstvo za sudjelovanje građana, preuzimanje odgovornosti i angažmana za našu održivu budućnost. Uz to, ona predstavlja dalekosežan instrument koji omogućuje EU-u da se približi postizanju preuzetih obveza u okviru Programa UN-a za održivi razvoj do 2030.

Stoga je od ključne važnosti povećanje pomoći koju EU osigurava za socijalnu ekonomiju u okviru Europskog socijalnog fonda (ESF). Posebno mi je drago što su posljednjih nekoliko godina uzastopna predsjedništva Vijeća EU-a dala prednost socijalnoj ekonomiji i što su pozdravila doprinos EGSO-a svome radu.

Usprkos tome, još uvijek je potrebno uložiti mnogo truda, među ostalim u povećanje vidljivosti i prepoznavanja sektora. Iskreno se nadam da će se u skoroj budućnosti postići napredak u razvoju sustavne statistike za različite skupine socijalne ekonomije i uključivanju socijalne ekonomije u nacionalne statističke podatke. To bi, bez sumnje, predstavljalo prvi nužan korak prema tome da se socijalnoj ekonomiji da status koji zaslužuje. Također smatram da postoji znatan neiskorišten potencijal za povezivanje unutarnjih i vanjskih dimenzija socijalne ekonomije EU-a, osobito u odnosima s našim susjedima u doba sve većih političkih, sigurnosnih i ekonomskih turbulencija.

Pozivam sve dionike da udruže snage i pojačaju svoje djelovanje. Znatan napredak već je ostvaren. Nastavimo zajedno istim putem!

Luca JAHIER
Predsjednik Skupine raznih interesa
Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO)

PREDGOVOR Alaina COHEURA

Ovo je treći put da je EGSO objavio studiju „Najnovija kretanja u okviru socijalne ekonomije u Europskoj uniji“, nakon onih provedenih 2008. i 2012. godine. Studija, naručena od istraživačkog centra CIRIEC, nije samo ažurirana verzija prethodnih studija, već je usredotočena na sljedeća tri područja:

- socijalna ekonomija i novi koncepti / nova kretanja,
- javne politike u širem smislu koje su posljednjih godina formulirane na razini EU-a i država članica kako bi se unaprijedio sektor socijalne ekonomije,
- značaj socijalne ekonomije u svakoj državi članici EU-a.

Objavljivanjem ove studije EGSO potvrđuje svoju predanost priznavanju i promicanju socijalne ekonomije, sektora koji predstavlja apsolutni temelj ne samo za radna mjesta i socijalnu koheziju u cijeloj Europi, već i za izgradnju i učvršćivanje europskog stupa socijalnih prava.

Studija ističe važnu i rastuću ulogu koju socijalna ekonomija ima u tržišnoj ekonomiji, surađujući s njom i funkcionirajući usporedno s njom. Jamčenjem da gospodarska učinkovitost služi društvenim potrebama, socijalna ekonomija stvara stvarnu međuovisnost gospodarskih i socijalnih pitanja, a ne podređuje jedna drugima.

U brojnim je prilikama naglašen potencijal za rast socijalne ekonomije u vrijeme gospodarske i socijalne krize. Doista, socijalna ekonomija predstavlja model otpornosti i nastavlja se razvijati dok se drugi gospodarski sektori suočavaju s teškoćama. Ona nije nusproizvod: poduzeća u socijalnoj ekonomiji upućuju na potrebu za gospodarstvom koje usklađuje socijalnu, gospodarsku i financijsku dimenziju, koje je u stanju stvoriti bogatstvo i koje se ne mjeri isključivo pomoću financijskog kapitala, nego također, i prvenstveno, pomoću društvenog kapitala. Aktivnosti poduzeća u socijalnoj ekonomiji ne temelje se isključivo na tržišnim kriterijima ili kriterijima rasta. Konačni ciljevi nisu razvoj, profitabilnost koja se mjeri u dvoznamenkastim vrijednostima i dobit, nego doprinos općem interesu, socijalnoj koheziji i dobrobiti naših društava.

Ova studija pokazuje da je ključno nastaviti raspravu o konceptu socijalnog poduzeća u okviru šireg, sveobuhvatnijeg plana za pružanje podrške, promicanje i razvoj socijalne ekonomije, njezinih načela i njezina upravljanja. Također je nužno poticati razmjenu dobrih praksi s drugim državama članicama s dugogodišnjim iskustvom u socijalnoj ekonomiji.

Da bi se podržao rast socijalne ekonomije, bit će potrebno pokazati političku hrabrost poduzimanjem posebnih mjera na području oporezivanja, zajmova i birokracije te praktičnih mjera za pružanje podrške socijalnoj ekonomiji, osobito za mlade koji žele sudjelovati u odgovornijoj ekonomiji i ulagati u ljude.

EGSO će i dalje biti pouzdan saveznik poduzećima socijalne ekonomije.

Alain COHEUR

Glasnogovornik Interesne skupine za socijalnu ekonomiju
Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO)

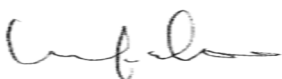

PREDGOVOR Krzysztofa BALONA

Ovo izdanje studije EGSO-a „Najnovija kretanja u okviru socijalne ekonomije u Europskoj uniji” još jednom potvrđuje važnu ulogu sektora socijalne ekonomije u otvaranju radnih mjesta, omogućivanju održivog rasta, usklađivanju usluga s potrebama te u pravednijoj raspodjeli prihoda i bogatstva. Međutim, aktivnosti koje poduzimaju subjekti socijalne ekonomije imaju znatno širi kontekst, a to je izgradnja participativne demokracije i društvenog kapitala. To se posebno odnosi na države članice koje su pristupile Europskoj uniji od 2004. godine. Većina njih bile su sve do 1989./1990. socijalističke zemlje pod utjecajem Sovjetskog saveza u kojima aktivnosti civilnog društva nisu postojale ili su bile vrlo ograničene. Posljedice tih povijesnih događaja jesu, između ostaloga, krhka financijska situacija u sektoru nevladinih organizacija i niska razina uključenosti civilnog društva u stvaranje mogućnosti za zapošljavanje na lokalnoj razini. To je vidljivo i u statističkim podacima: dok stopa plaćenog zaposlenja u socijalnoj ekonomiji iznosi 6,3 % u EU-u kao cjelini, ta ista stopa u „novim” državama članicama iznosi prosječno 2,5 %.

Ex oriente lux: s druge strane, mnoge nove ideje i pristupi nastali u tim državama pridonose obogaćivanju europske socijalne ekonomije. Primjeri toga su iskustva poljskog pokreta Solidarność/Solidarnost, rasprave o provedbi načela supsidijarnosti uključujući neovisnost socijalne ekonomije od tijela vlasti te primjeri u praksi kao što je slovački model za općinska socijalna poduzeća.

Čini se da trajni dijalog između zakonodavaca/političara i sektora socijalne ekonomije, na nacionalnoj i europskoj razini, koji uključuje iskustva svih država članica, ima veliku važnost za stvaranje dugoročne strategije razvoja socijalne ekonomije. Pozivam sve uključene dionike na suradnju s EGSO-om u priznavanju socijalne ekonomije kao ključnog – možda i dominantnog – dijela budućeg gospodarskog i socijalnog modela u Europi.

Krzysztof BALON

Glasnogovornik Interesne skupine za socijalnu ekonomiju
Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO)

UVOD I CILJEVI

1.1. Ciljevi

Glavni cilj izvješća koje je izradio CIRIEC jest proučiti najnovija kretanja u okviru socijalne ekonomije u Europskoj uniji (EU) i njezinih 28 država članica. Ono je usmjereno na tri područja: prvo, socijalna ekonomija i novi koncepti / nova kretanja koja se odnose na prostor između država i tržišta / profitnih poduzeća; drugo, javne politike u širem smislu koje su posljednjih godina formulirane na razini EU-a i država članica kako bi se unaprijedio sektor socijalne ekonomije; i treće, mjerenje značaja socijalne ekonomije u svakoj državi članici EU-a. Ovo istraživanje nije samo ažurirana inačica studija pod nazivom „Socijalna ekonomija u Europskoj uniji” koje je izradio CIRIEC, a Europski ekonomski i socijalni odbor objavio 2008. i 2012. nego i analiza i procjena najnovijih kretanja u tom području u Europi. Kako bi se dobili odgovori na pitanja koja su se istraživala u studiji, projekt je bio strukturiran oko tri područja. U pogledu prvog, konceptualnog područja, tijekom istraživanja izvršen je pregled novih koncepata uspoređujući ih s utvrđenim konceptom socijalne ekonomije u EU-u i utvrđujući izazove povezane s njima.

U pogledu drugog područja, javnih politika, istraživanje je bilo usredotočeno na politike usmjerene na socijalnu ekonomiju koje su u proteklom razdoblju (2010. – 2016.) pokrenule vlade na europskoj i na nacionalnoj razini. Okruženje i „ekosustav” socijalne ekonomije glavni su čimbenici koji mogu omogućiti razvoj subjekata socijalne ekonomije ili predstavljati vanjsku prepreku za njih. Projektom je uspostavljen okvir za kategoriziranje svih tih politika. Njime se pruža pregled glavnih inicijativa uvedenih na europskoj i nacionalnoj razini, usporedna analiza novih nacionalnih zakonodavstava o socijalnoj ekonomiji i procjena njihova učinka u Europi.

Treće je područje statističko. Glavni cilj toga područja bio je pružiti kvantitativne podatke o socijalnoj ekonomiji u 28 država članica koristeći se istom metodom kao i u dvije prethodne studije koje je CIRIEC izradio za EGSO. U okviru toga proučila su se i najnovija kretanja u statistici i dostupni podaci u cijeloj Europi.

1.2. Metode

Za izradu Izvješća bili su odgovorni Rafael Chaves i José Luis Monzón iz CIRIEC-a, koji su ga većim dijelom i napisali, uz savjete Odbora stručnjaka, s čijim su članovima raspravljali o cjelokupnom rasporedu rada, o metodologiji i o predloženom završnom izvješću i koji su im pomogli da utvrde različite vrste poduzeća i organizacija koje su obuhvaćene socijalnom ekonomijom u svakoj od država Europske unije.

U pogledu samih metoda, prvi dio izvješća preuzima definiciju poslovnog ili tržišnog sektora socijalne ekonomije iz „Priručnika za izradu satelitskih računa poduzeća u socijalnoj ekonomiji (zadruga i uzajamna društva)” (*Manual for drawing up the satellite accounts of cooperatives and*

mutual societies) Europske komisije kao osnovu za uspostavljanje definicije socijalne ekonomije kao cjeline za koju se smatra da će postići širok politički i znanstveni konsenzus.

U pogledu drugog cilja ovog izvješća, u ožujku i travnju 2017. provedeno je važno ispitivanje na terenu u obliku upitnika poslanog u 28 država članica EU-a. Taj je upitnik poslan upućenim subjektima sa stručnim znanjem o konceptu socijalne ekonomije i srodnim područjima te o realnom stanju tog sektora u vlastitim državama. Radi se o sveučilišnim istraživačima, stručnjacima koji rade u savezima i strukturama koje predstavljaju socijalnu ekonomiju te o visokopozicioniranim nacionalnim vladinim službenicima čije odgovornosti obuhvaćaju i socijalnu ekonomiju. Rezultati su veoma zadovoljavajući: prikupljeno je 89 ispunjenih upitnika iz 28 država u EU-u.

U pogledu trećeg privremenog cilja izvješća (utvrđivanje javnih politika), taj se dio obavljao pomoću savjetovanja s Odborom stručnjaka i sektorskim stručnjacima, pomoću informacija dobivenih iz upitnika te održavanjem rasprava s Odborom stručnjaka.

KONCEPT SOCIJALNE EKONOMIJE I GLAVNI TEORIJSKI PRISTUPI POVEZANI S NJOM

2.1. Današnje određenje i priznavanje socijalne ekonomije

Najnovija konceptualna definicija socijalne ekonomije, koju su sastavili njezini akteri, nalazi se u *Povelji načela socijalne ekonomije* koju je sastavila Socijalna ekonomija Europe, udruženje koje na razini Europe predstavlja socijalnu ekonomiju. Ta su načela:

- pojedinac i socijalni cilj ispred kapitala
- dobrovoljno i otvoreno članstvo
- demokratska kontrola koju provode članovi (ne tiče se zaklada jer nemaju članove)
- kombinacija interesa članova/korisnika i/ili općeg interesa
- zaštita i primjena načela solidarnosti i odgovornosti
- autonomno upravljanje i nezavisnost od javnih tijela
- većina viškova upotrebljava se za postizanje ciljeva održivog razvoja, ostvarivanje usluga u interesu članova ili u općem interesu.

2.2. Definicija socijalne ekonomije koja je kompatibilna sa sustavima nacionalnih računa

Kako je već navedeno u izvješću iz 2012., predlaže se sljedeća definicija:

„Niz privatnih, formalno organiziranih poduzeća sa samostalnošću odlučivanja i dobrovoljnim članstvom, osnovanih s ciljem zadovoljenja potreba članova na tržištu proizvodnjom dobara i

pružanjem usluga, osiguranja i financiranja, u kojima donošenje odluka ili bilo kakva raspodjela dobiti ili viškova među članovima nije izravno povezana s kapitalom ili novčanim doprinosom članova, od kojih svaki ima pravo na jedan glas, odnosno u kojima se u svakom slučaju odluke donose putem demokratskih i participativnih postupaka. Socijalna ekonomija također uključuje privatne i formalno organizirane subjekte sa samostalnošću odlučivanja i dobrovoljnim članstvom koji pružaju netržišne usluge kućanstvima i čije viškove, ako oni postoje, ne mogu prisvojiti gospodarski subjekti koji ih stvaraju, kontroliraju ili financiraju.”

Tablica 1. Subjekti socijalne ekonomije prema institucionalnom sektoru Europskog sustava računa (ESA) iz 2010.

INSTITUCIONALNI SEKTOR ESA-e IZ 2010.		PODUZEĆA SOCIJALNE EKONOMIJE I MIKROEKONOMSKE ORGANIZACIJE
TRŽIŠNI PROIZVOĐAČI	Nefinancijska društva (S11)	• zadruge (radnici, poljoprivredno-prehrambeni sektor, potrošači, obrazovanje, promet, stanovanje, zdravstvena skrb, socijalno osiguranje itd.) • socijalna poduzeća • ostala poduzeća temeljena na udruženju • ostali privatni tržišni proizvođači (određena udruženja i ostale pravne osobe) • neprofitne ustanove koje služe nefinancijskim organizacijama socijalne ekonomije • nefinancijska društva pod kontrolom socijalne ekonomije
	Financijska društva (S12)	• kreditne zadruge • uzajamna osiguravajuća društva* i uzajamna potporna društva • osiguravajuće zadruge • neprofitne ustanove koje služe nefinancijskim organizacijama socijalne ekonomije
	Opća država (S13)	—
NETRŽIŠNI PROIZVOĐAČI	Kućanstva (S14)**	• neprofitne ustanove koje služe kućanstvima, ali su manje važnosti
	Neprofitne ustanove koje služe kućanstvima (S15)	• udruženja za socijalno djelovanje*** • zaklade za socijalno djelovanje*** • ostale neprofitne organizacije koje služe kućanstvima (kulturne, sportske itd.)

(*) Ne uključuje organizacije za upravljanje sustavom socijalne zaštite i, općenito, uzajamna društva u kojima je članstvo obvezno i ona kojima upravljaju društva koja nisu dio socijalne ekonomije.

(**) Sektor kućanstava (S14) obuhvaća pojedinačne poduzetnike i javna trgovačka društva koja nemaju pravni status i koja su tržišni proizvođači te nisu dio socijalne ekonomije. Uključuje i neprofitne organizacije ograničene veličine („manje važnosti”) koje su netržišni proizvođači i dio su socijalne ekonomije.

(***) Neprofitne organizacije koje su privatni netržišni proizvođači, s dobrovoljnim članstvom i sudjelovanjem te strateškom i operativnom autonomijom, a čija je svrha postizanje ciljeva socijalne skrbi pomoću osiguravanja ili pružanja robe te socijalnih ili meritornih usluga, besplatno ili po ekonomski beznačajnim cijenama, osobama ili skupinama osoba koje su ranjive, isključene iz društva ili im prijeti isključenost. Te organizacije predstavljaju *treći sektor socijalnog djelovanja*, koji, očito, pripada socijalnoj ekonomiji.

2.3. Glavni teorijski pristupi u kontekstu socijalne ekonomije

Pojam neprofitne organizacije

Suvremeni koncept neprofitnog sektora točnije je određen i šire rasprostranjen po svijetu zahvaljujući međunarodnom istraživačkom projektu koji je započet početkom 1990-ih pod vodstvom Sveučilišta Johns Hopkins (Baltimore, SAD) u svrhu otkrivanja i kvantifikacije veličine i strukture neprofitnog sektora te analize njegovih mogućnosti razvoja i procjene njegova utjecaja na društvo.

U tom se projektu proučavaju organizacije koje ispunjavaju svih pet ključnih kriterija navedenih u „strukturalno-operativnoj definiciji” neprofitnih organizacija. One su, dakle:

- a) *organizacije, odnosno imaju institucijsku strukturu i narav.* To su obično pravne osobe;
- b) *privatne,* odnosno institucijski su odvojene od vlade iako mogu primati javna novčana sredstva te imati javne dužnosnike u upravnim tijelima;
- c) *samoupravne,* tj. mogu kontrolirati vlastite aktivnosti i slobodne su birati i razriješiti dužnosti svoja upravna tijela;
- d) *neprofitne,* odnosno organizacije koje mogu ostvarivati dobit, ali ona se mora ponovno investirati u glavnu misiju organizacije te se ne smije dijeliti vlasnicima, članovima osnivačima ili upravnim tijelima organizacije;
- e) *dobrovoljne,* što obuhvaća dva aspekta: prvo, članstvo nije obavezno ili pravno nametnuto, i drugo, moraju imati volontere koji sudjeluju u njihovim aktivnostima ili upravi.

Pristup utemeljen na ekonomiji solidarnosti

Koncept „ekonomije solidarnosti” razvio se u Francuskoj 1980-ih. Gospodarstvo se, prema tom pristupu, zasniva na tri stupa: tržištu, državi i uzajamnosti. Ta tri stupa odgovaraju načelima tržišta, preraspodjele i uzajamnosti. Posljednje načelo odnosi se na nenovčanu razmjenu u području primarne društvenosti koja se prvenstveno poistovjećuje s djelatnošću udruga.

Ukratko, gospodarstvo je mnogostruko po prirodi i ne može se svesti na strogo tržišna i novčana pitanja. Pristup utemeljen na ekonomiji solidarnosti prvi je pokušaj u povijesti da se povežu tri stupa sustava, tako da konkretne inicijative ekonomije solidarnosti tvore oblike koji su hibridi između tržišnog, netržišnog i nenovčanog gospodarstva. Oni ne odgovaraju stereotipu tržišta ortodoksne ekonomske znanosti, a njihovi su resursi također različitog podrijetla: tržišni (prodaja dobara i usluga), netržišni (državne subvencije i donacije) i nenovčani (volonteri).

Uz taj koncept ekonomije solidarnosti, čije je žarište u Francuskoj, donekle je zastupljeno i drugo viđenje ekonomije solidarnosti u nekim zemljama Latinske Amerike u kojima se ona smatra snagom za društvene promjene, nositeljem projekta za alternativno društvo u neoliberalnoj globalizaciji. Za razliku od europskog pristupa, koji ekonomiju solidarnosti smatra kompatibilnom s tržištem i državom, latinskoamerička perspektiva usredotočila se na razvoj tog koncepta kao alternative kapitalizmu na globalnoj razini.

Ostali pristupi

Srodne pristupu opisanom u prethodnom odjeljku, razvile su se i druge teorije koje izravno predlažu zamjenu tržišnih ekonomija u kojima su sredstva proizvodnje u privatnom vlasništvu drugim vidovima organizacije sustava proizvodnje. One uključuju: a) *alternativnu ekonomiju*, koja ima korijene u pokretima protiv ustaljenih društvenih struktura koji su se razvili u Francuskoj nakon svibnja 1968., i b) *pučku ekonomiju*, koja se od 1980. promiče u raznim zemljama Južne Amerike i čija su stajališta vrlo slična latinskoameričkoj verziji ekonomije solidarnosti, do te mjere da je poznata i kao *pučka ekonomija solidarnosti*. Pučka ekonomija isključuje svaki oblik odnosa poslodavac/zaposlenik i smatra rad glavnim čimbenikom proizvodnje.

SOCIJALNA EKONOMIJA I SRODNI NOVI KONCEPTI U EUROPI

3.1. Socijalna poduzeća, socijalno poduzetništvo i socijalne inovacije

Europska komisija definira socijalna poduzeća kao **sastavni dio socijalne ekonomije**: „*Socijalno poduzeće subjekt je socijalne ekonomije čiji je glavni cilj utjecaj na društvo, a ne zarada njegovih vlasnika ili dioničara. Ono funkcionira tako što tržištu osigurava robu i usluge na poduzetnički i inovativan način, a zaradu koristi prvenstveno u svrhu ostvarivanja društvenih ciljeva. Socijalnim poduzećem upravlja se otvoreno i odgovorno, a ono posebno uključuje zaposlenike, potrošače i dionike*” (Komunikacija Europske komisije, „Inicijativa za socijalno poduzetništvo“, COM/2011/0682 final od 25. listopada 2011.). U toj su Komunikaciji Komisije također utvrđena glavna područja djelovanja socijalnih poduzeća: a) poduzeća koja pružaju socijalne usluge i/ili robu i usluge osobama iz ranjivih skupina i b) poduzeća koje se bave uključivanjem osoba s poteškoćama pri zapošljavanju na tržište rada, ali čije aktivnosti mogu biti izvan područja pružanja socijalnih usluga ili robe.

S druge strane, različite sjevernoameričke struje mišljenja o socijalnim poduzećima mogu se grupirati u dva glavna pristupa: pristup „ostvarenog dohotka” i pristup „socijalnih inovacija” koji je promovirala zaklada Ashoka koju je 1980. osnovao Bill Drayton.

Pristup **socijalnih inovacija** naglašava pojedinačnu ulogu **socijalnog poduzetnika** koji prihvaća misiju stvaranja i održavanja društvene vrijednosti (ne samo privatne vrijednosti), prepoznaje i iskorištava nove prilike koje su u službi te misije, uključuje se u proces stalne inovacije, prilagodbe i učenja, djeluje odvažno i ne ograničava se zbog trenutno dostupnih sredstava te pokazuje izražen osjećaj odgovornosti prema građanima kojima služi i postignutim rezultatima. Ukratko, socijalni poduzetnici usmjereni su na društvenu misiju, a utjecaj povezan s tom misijom (a ne stvaranje bogatstva) temeljni je kriterij za ocjenjivanje socijalnog poduzetnika. U okviru pristupa socijalnih inovacija oblik vlasništva socijalnog poduzeća (javno poduzeće, poduzeće utemeljeno na kapitalu ili poduzeće socijalne ekonomije) jest sekundaran, a ključnu ulogu ima socijalni poduzetnik kao glavna osoba odgovorna za poduzetništvo i društvene promjene.

Tablica 2. Sličnosti i razlike između koncepata socijalnog poduzeća, socijalnog poduzetništva i socijalnih inovacija

DIMENZIJE	Pristup EMES	Pristup ostvarenog dohotka		Pristup socijalnih inovacija
		Komercijalna neprofitna poduzeća	Poslovanje usmjereno na misiju	
EKONOMSKA I POSLOVNA DIMENZIJA	Priroda gospodarske djelatnosti usko povezana s društvenom misijom	Priroda gospodarske djelatnosti nije povezana s društvenom misijom		Priroda gospodarske djelatnosti usko povezana s društvenom misijom
	Gospodarski rizik: financijska održivost temelji se na mješavini tržišnih prihoda (komercijalni prihodi) i netržišnih prihoda (bespovratna sredstva, subvencije, donacije)	Održivost se temelji na komercijalnim prihodima		Održivost se temelji na mješavini tržišnih i netržišnih prihoda
SOCIJALNA DIMENZIJA	Izričiti cilj stvaranja koristi za zajednicu ili stvaranja društvene vrijednosti	Cilj stvaranja koristi za zajednicu zajamčen ponovnim ulaganjem cjelokupne dobiti	Cilj stvaranja koristi za zajednicu nije zajamčen	Izričiti cilj stvaranja koristi za zajednicu
	Kolektivna dinamika	Ne spominje se individualno ili kolektivno poduzetništvo	Ne spominje se individualno ili kolektivno poduzetništvo	Prvenstvo pojedinačnih inicijativa
	Dozvoljena ograničena raspodjela dobiti (neprofitne i profitne organizacije)	Zabranjena raspodjela dobiti (neprofitne organizacije)	Dozvoljena raspodjela dobiti (neprofitne i profitne organizacije)	Dozvoljena raspodjela dobiti (neprofitne i profitne organizacije)
PARTICIPATIVNA DIMENZIJA	Neovisnost	Nije navedeno, ali čini se da se neovisnost od javnih organizacija jamči samodostatnošću, dok to nije slučaj u pogledu neovisnosti od privatnih organizacija koje su ih osnovale.		Nije konkretno navedeno, ali neovisnost se podrazumijeva
	Demokratsko donošenje odluka	Demokratsko donošenje odluka nije uvjet		Demokratsko donošenje odluka nije uvjet
	Participativno donošenje odluka	Participativno donošenja odluka nije uvjet		Participativno donošenja odluka nije uvjet

Izvor: Monzon i Herrero (2016.).

3.2. Ekonomija suradnje, srodni koncepti i socijalna ekonomija

Novi koncept koji se učvrstio početkom 21. stoljeća jest „ekonomija suradnje”, a odnosi se na vrlo širok spektar aktivnosti povezanih s područjima potrošnje, proizvodnje, financija, obrazovanja, pa čak i upravljanja. Europska komisija u svojoj komunikaciji pod nazivom „Europski program za ekonomiju suradnje” (COM/2016/0356 final – 2. lipnja 2016.) definira ekonomiju suradnje kao „poslovne modele u kojima se djelatnosti pospješuju platformama za suradnju kojima se stvara otvoreno tržište za privremenu upotrebu robe ili usluga koje nerijetko pružaju privatne osobe”. U Komunikaciji su utvrđene tri kategorije dionika obuhvaćenih ekonomijom suradnje: a) pružatelji usluga – to mogu biti privatne osobe ili profesionalni pružatelji usluga; b) korisnici tih usluga, i c) posrednici koji putem internetskih platformi povezuju pružatelje usluga i korisnike te olakšavaju transakcije između njih („platforme za suradnju”). Komunikacija završava napomenom da transakcije u okviru ekonomije suradnje uglavnom ne uključuju promjenu vlasništva i mogu se, ali ne moraju, provoditi radi dobiti.

Premda nisu ključne za trenutačni nagli rast ekonomije suradnje, *platforme za suradnju* imaju vrlo važnu ulogu. Njihove su glavne funkcije: a) stvaranje platforme koja povezuje ponudu i potražnju robe; b) stvaranje mehanizama koji omogućuju izvršavanje ekonomskih transakcija elektroničkim putem, te c) stvaranje mehanizama provjere kojima se umanjuju rizici povezani s transakcijama i troškovi koji proizlaze iz poslovanja s nepoznatim osobama. Ukratko, ekonomija suradnje koristi se informacijskom tehnologijom kako bi se smanjile informacijske asimetrije i transakcijski troškovi za razmjenu ili dijeljenje robe i usluga te kako bi se proširila i produbila suradnička tržišta.

U Europi se također razvijaju različite platforme za suradnju. Organizacije LAMA i *Cooperatives Europe* provele su istraživanje o 38 slučajeva iz 11 europskih zemalja i 3 inicijative izvan Europske unije. U zaključcima studije istaknute su nove mogućnosti širenja koje se nude zadrugama u području ekonomije suradnje te prepreke i zapreke s kojima se suočavaju, među kojima su problemi s financiranjem i mala veličina zadruga koje promiču inicijative u okviru ekonomije suradnje, zbog čega djelomično gube na učinkovitosti.

3.3. Gospodarstvo za opće dobro i socijalna ekonomija

Gospodarstvo za opće dobro (1) jest socioekonomski i politički pokret koji je osnovao austrijski ekonomist Christian Felber 2010. godine. Glavna teza modela gospodarstva za opće dobro jest da gospodarstvo treba biti u službi ljudi, tj. općeg dobra. Gospodarstvo za opće dobro temelji se na vrijednostima koje svi ljudi priznaju kao univerzalne: ljudskom dostojanstvu, solidarnosti, ekološkoj održivosti, socijalnoj pravednosti, transparentnosti i demokratskom sudjelovanju. Model gospodarstva za opće dobro multidisciplinarn je i primjenjiv na sve vrste poduzeća i organizacija.

Kako bi se priznao doprinos koji općem dobru donose poduzeća i subjekti koji tvore gospodarski sustav, upotrebljava se posebna metoda temeljena na bilanci općeg dobra, matrici općeg dobra, izvješću o općem dobru i vanjskoj reviziji općeg dobra.

3.4. Kružno gospodarstvo i socijalna ekonomija

Model kružnog gospodarstva sastoji se od zamjene linearnog gospodarstva, koje se temelji na modelu „uzmi – proizvedi – upotrijebi – baci”, kružnim gospodarstvom u kojem se otpad može pretvoriti u resurse kako bi gospodarstvo postalo održivije i kako bi se smanjio njegov negativan utjecaj na okoliš pomoću boljeg upravljanja resursima te smanjenog iskorištavanja sirovina i zagađivanja. Istodobno, kružno gospodarstvo omogućuje poduzećima stjecanje konkurentne prednosti zahvaljujući boljem gospodarenju sirovinama, istodobno nudeći nove gospodarske prilike na novim tržištima i omogućujući stvaranje novih radnih mjesta na lokalnoj razini.

Kružno gospodarstvo i socijalna ekonomija imaju brojne važne zajedničke točke. Oba modela stavljaju pojedince i održivi razvoj u središte svojih interesa. U kružnom gospodarstvu, kao i u socijalnoj ekonomiji, jedan od ključnih čimbenika njegova uspjeha podrazumijeva jačanje kreativnih i inovativnih kapaciteta na lokalnoj razini, gdje su odnosi bliskosti ključna sastavnica. Drugim riječima, vrijednosti i načela zadružnog pokreta i socijalne ekonomije, kao što su veze s lokalnim područjem, međusobna suradnja ili solidarnost, temeljni su stupovi za jamčenje postupaka održivog razvoja u njihovoj trostrukoj dimenziji: ekološkoj, ekonomskoj i socijalnoj. Nije slučajno da je u Europi socijalna ekonomija bila začetnik kružnog gospodarstva u ponovnoj upotrebi i recikliranju otpada, u energetske i u poljoprivrednom sektoru. U posljednje su vrijeme platforme za suradnju u području ekonomije suradnje dobro poznati primjeri inicijativa koje pomažu očuvanju i poboljšanju prirodnog kapitala, optimiziranju uporabe resursa i jačanju učinkovitosti sustava. Europska komisija u svojem je „Akcijskom planu EU-a za kružno gospodarstvo“ priznala da će poduzeća socijalne ekonomije „dat[i] ključan doprinos kružnom gospodarstvu”.

3.5. Društveno odgovorno poslovanje, korporativno građanstvo i socijalna ekonomija

Europska je komisija 2011. objavila Zelenu knjigu „Promicanje europskog okvira za društveno odgovorno poslovanje” i definirala društveno odgovorno poslovanje kao „koncept prema kojem poslovni subjekti dobrovoljno uključuju brigu o društvenim pitanjima i zaštiti okoliša u svoje poslovne aktivnosti i odnose s dionicima”.

Koncept usko povezan s društveno odgovornim poslovanjem jest **korporativno građanstvo**. Teorije o korporativnom građanstvu upućuju na to da poduzeća ne bi trebala samo preuzeti odgovornost prema dioničarima i dionicima, nego i da samo poduzeće treba biti uključeno u društvo. Poduzeće mora djelovati kao „dobar građanin”. Premda je početna definicija društveno odgovornog poslovanja bila ograničena na dobre prakse poduzeća koje su izravno povezane s dioničarima i dionicima, nova definicija društveno odgovornog poslovanja koju je dala Europska komisija doslovno se poistovjećuje s 10 načela Globalnog sporazuma Ujedinjenih naroda (COM (2006) 136 final, točka 2.) pa se može zaključiti da su ta dva koncepta jednakovrijedna, barem u programu Komisije.

Budući da načela socijalne ekonomije, nadahnuti zadružnim načelima, nisu ništa drugo nego primjena društveno odgovornog poslovanja u svim njezinim aspektima, može se reći da je socijalna ekonomija pionir u primjeni društveno odgovornog poslovanja jer je društveno odgovorno poslovanje sastavni dio vrijednosti i operativnih pravila socijalne ekonomije.

3.6. Priznavanje koncepta socijalne ekonomije i srodnih novih koncepata na nacionalnoj razini

- *Države u kojima je koncept socijalne ekonomije općenito priznat:* u Španjolskoj, Francuskoj, Portugalu, Belgiji i Luksemburgu koncept socijalne ekonomije u najvećoj mjeri prepoznaju tijela državne vlasti te akademski i znanstveni svijet, kao i sam sektor socijalne ekonomije. Ističu se prve dvije države: u Francuskoj je pojam o socijalnoj ekonomiji začet, a Španjolska je 2011. usvojila prvi europski zakon o socijalnoj ekonomiji na nacionalnoj razini.
- *Države u kojima je pojam socijalne ekonomije priznat u umjerenom mjeri:* Italija, Cipar, Danska, Finska, Švedska, Latvija, Malta, Poljska, Ujedinjena Kraljevina, Bugarska, Grčka, Mađarska, Irska, Rumunjska i Slovenija. U navedenim državama pojam socijalne ekonomije postoji uz druge pojmove kao što su neprofitni sektor, volonterski sektor i socijalna poduzeća. U Ujedinjenoj Kraljevini niska razina osviještenosti o socijalnoj ekonomiji u suprotnosti je s vladinom politikom podrške socijalnim poduzećima.
- *Države u kojima pojam socijalne ekonomije nije priznat ili je nedovoljno priznat:* koncept socijalne ekonomije slabo je poznat, u nastajanju ili nepoznat u sljedećim državama: Austriji, Češkoj Republici, Estoniji, Njemačkoj, Latviji, Litvi, Malti, Nizozemskoj, Slovačkoj i Hrvatskoj. Srodni pojmovi kao što su neprofitni sektor, volonterski sektor i nevladine organizacije priznati su u većoj mjeri.

U pogledu srodnih novih koncepata, u zemljama EU-a najpoznatiji su „neprofitni sektor”, „treći sektor”, „civilno društvo i volonterski sektor”, „društveno odgovorno poslovanje”, „socijalna poduzeća” i „socijalne inovacije”. Ostali pojmovi kao što su „kružno gospodarstvo” ili „ekonomija suradnje” pokazuju trend rasta u pogledu razine znanja u većini zemalja EU-a, a koncepti „gospodarstvo za opće dobro” i „ekonomija solidarnosti” teško se probijaju u mnogim zemljama EU-a, u kojima su jedva poznati ili nisu uopće poznati.

JAVNE POLITIKE ZA POTPORU SOCIJALNOJ EKONOMIJI NA EUROPSKOJ RAZINI U PROTEKLOM RAZDOBLJU (2010. – 2016.)

4.1. Pravila: statuti i regulatorni okviri

U razdoblju od 2009. do 2017. europske su institucije provele nekoliko inicijativa koje se odnose na socijalnu ekonomiju, odnosno za socijalna poduzeća koja su dio socijalne ekonomije, otvarajući na taj način novo razdoblje europskih javnih politika. U pogledu pravnih oblika ostvaren je malen napredak. Vodile su se rasprave o projektima Statuta europskog uzajamnog društva i Statuta europske zaklade, ali su oni naposljetku povučeni zbog nedostatka institucionalne podrške. Trenutačno je Europski parlament preuzeo zakonodavnu inicijativu za rad na Statutu socijalnih i solidarnih poduzeća.

U pogledu regulatornih okvira i pravnih prepreka razvoju subjekata socijalne ekonomije, usvojene direktive donedavno nisu pridavale dovoljno pozornosti posebnim značajkama organizacija socijalne ekonomije. Prednost je imala primjena politike tržišnog natjecanja. Kako bi se ublažio taj regulatorni okvir, Komisija je 2012. godine usvojila Uredbu o *de minimis* potporama za područje usluga od općeg gospodarskog interesa (SGEI), a 2014. godine odobren je paket reformi javne nabave. Njime se dopušta javnim tijelima da uvide određene socijalne klauzule u postupke javne nabave i uvjete natječaja. Međutim, to je imalo vrlo malo utjecaja. U kontekstu regulatornog okvira razvija se nova prepreka u vidu kvalitativne politike štednje. Radi se o načinu na koji se javni sektor i subjekti socijalne ekonomije međusobno odnose, ne samo u pogledu problema povećane birokracije, nego i kašnjenja te postupaka primjene i provedbe i drugih zahtjeva koji otežavaju ili čak isključuju suradnju između trećeg sektora i javnog sektora.

Uloženi su naponi na europskoj i nacionalnoj razini vlasti kako bi se poboljšala kognitivna dimenzija i sudjelovanje civilnog društva, a oni uključuju europske konferencije koje su organizirala predsjedništva Vijeća Europske unije ili koje su organizirane u okviru Predsjedništva, uzastopna mišljenja EGSO-a, inicijative i mišljenja Međuskupine Europskog parlamenta za socijalnu ekonomiju, a u nekim slučajevima i Odbora regija ili čak Komisije. Posljednja inicijativa, usvojena u Madridu (23. svibnja 2017.), bila je donošenje „Madridske deklaracije”, koja je postigla značajnu pokrivenost u medijima i na društvenim mrežama. Međutim, kako bi se povećala njezina prepoznatljivost i prihvaćenost u društvu, ona mora prijeći s makrorazine na mikrorazinu. Osim toga, na taj način ključni čimbenik postaje društvena struktura društava, odnosno njihov društveni kapital umreženosti. Kao što je navedeno u prethodnim izvješćima, europski programi temeljeni na ESF-u imali su dalekosežan strukturni učinak, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini, na povezivanje i jačanje europske socijalne ekonomije u smislu saveza, mreža, istraživanja, kulture i politika. S druge strane, sredstva i programi EU-a suočavaju se s velikim poteškoćama u pogledu toga da postanu pristupačni lokalnim mrežama.

Kao što je prethodno navedeno, drugi je problem vidljivost i priznavanje konceptualne definicije područja socijalne ekonomije. Povremena pojava „neokoncepata” pritom ne pomaže. Među mnoštvom pojmova povezanih sa socijalnom ekonomijom u 1970-ima bili su treći sustav, civilno društvo i neprofitni sektor. U kontekstu gospodarske krize pojavili su se brojni novi koncepti kao što su socijalna poduzeća, ekonomija suradnje i gospodarstvo za opće dobro. Moramo naglasiti da se tim problemima prikriva ne samo nedostatak konsenzusa o nazivima koji će se upotrebljavati nego i skrivena politika kojom se želi spriječiti napredak u tom području.

4.2. „Tvrde” politike: sredstva i područja politike

Važan zaokret u političkom programu Europske komisije o socijalnoj ekonomiji, odnosno socijalnim poduzećima, dogodio se 2011. kada je Komisija započela s primjenom komunikacije pod nazivom „Inicijativa za socijalno poduzetništvo. Stvaranje povoljne klime za socijalna poduzeća, ključne dionike u socijalnoj ekonomiji i inovacije” (COM(2011) 682 final) (*Social Business Initiative. Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation*). Inicijativom za socijalno poduzetništvo utvrđuje se politički program Europske komisije uz 11 ključnih mjera. Jedna od osi jest *poboljšavanje privatnog i javnog financiranja*. Kako bi se povećao interes privatnih ulagača za socijalna poduzeća, usvojena je Uredba 346/2013 o europskim fondovima za socijalno poduzetništvo (EuSEF). Uspostavljen je i Program za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI) u suradnji s drugim financijskim inicijativama kao što su Instrument jamstva EaSI-ja, Mogućnosti ulaganja u izgradnju kapaciteta u okviru EaSI-ja i Ubrzivač društvenog učinka (eng. *Social Impact Accelerator*, SIA). U pogledu javnih sredstava, cilj „promicanja socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva” prenesen je na Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond. Međutim, europska proračunska politika koja bi se bavila izričito socijalnom ekonomijom još nije pokrenuta te se i dalje očekuje. Nedavno donesena Madridska deklaracija (23. svibnja 2017.) također poziva na to.

Podaci koje su dostavili dopisnici za ovu studiju ukazali su na važnost glavnog financijskog instrumenta EU-a, a to je Europski socijalni fond. Kao ključne mjere pokazali su se i međunarodni kongresi i međunarodne mreže, inicijativa LEADER te europske direktive i europsko zakonodavstvo. Kongresi i mreže pokazali su se kao alat za stvaranje strukturnih i kognitivnih učinaka kao što je koordinacija civilnog društva u okviru europske socijalne ekonomije. Utvrdilo se da nedavno uspostavljeni alati (Europski fond za strateška ulaganja – EFSU, Program za zapošljavanje i socijalne inovacije – EaSI, Program za konkurentnost poduzeća te malih i srednjih poduzeća – COSME itd.) imaju malen ili nikakav utjecaj, osobito u zemljama EU-a na Sredozemlju i istočnim zemljama EU-a. Potrebno je provesti studije za procjenu utjecaja novih politika.

JAVNE POLITIKE ZA POTPORU SOCIJALNOJ EKONOMIJI U EUROPI NA NACIONALNOJ I REGIONALNOJ RAZINI U PROTEKLOM RAZDOBLJU (2010. – 2016.)

5.1. Novo nacionalno zakonodavstvo o socijalnoj ekonomiji

Tijekom proteklih sedam godina većina europskih država posvetila je pozornost donošenju zakona povezanih sa socijalnom ekonomijom. Posebni zakoni o socijalnoj ekonomiji doneseni su na nacionalnoj razini u Španjolskoj (2011.), Grčkoj (2011. i 2016.), Portugalu (2013.), Francuskoj (2014.) i Rumunjskoj (2016.) te na regionalnoj razini u Belgiji (Valonija, Bruxelles i Flandrija) i u Španjolskoj (Galicija).

Osim toga, u tom su se razdoblju pojavili novi prijedlozi zakona, nacrti i druge institucionalne inicijative kao što su sustavi akreditacije, oznake i veliki nacionalni višegodišnji planovi, što ukazuje na rastući interes vlada za to područje. Usto su također donesene reforme za određene skupine socijalne ekonomije (socijalni treći sektor, socijalna poduzeća trećeg sektora, zadruge i dr.), primjerice u Italiji i Španjolskoj.

Reguliranje socijalne ekonomije pomoću novih pravnih oblika samo po sebi ne predstavlja napredak u jačanju socijalne ekonomije koji nadilazi njezino institucionalno priznavanje (Noia, 2017.). Kao što je slučaj donedavno bio sa Statutom europskih zadruga ili španjolskim zakonom o socijalnoj ekonomiji, učinci mogu biti previše ograničeni ako zakon nije popraćen drugim mjerama.

5.2. Nacionalni i regionalni akcijski planovi te ciljano financiranje

Aksijski planovi na nacionalnoj i regionalnoj razini ključne su politike za poticanje socijalne ekonomije. Oni predstavljaju važne sporazume između različitih dionika, uglavnom između vlade i predstavnika socijalne ekonomije / trećeg sektora, ali također uključuju sindikate, sveučilišta i ostale, s ciljem poboljšanja njihovih međusobnih odnosa na obostranu korist u dugoročnom razdoblju. Uključuju općenito stabilne okvire financiranja, programe sudjelovanja i savjetovanja, strateška područja za razvoj te poboljšanja odnosa i društvene promjene.

Na regionalnoj i lokalnoj razini u proteklom su desetljeću razvijene dobre prakse u regijama Andaluziji i Murciji na jugu Španjolske, koje su ostvarile najviše stope razvoja zadruga u zemlji, te u nekoliko regija Francuske i Belgije (Chaves i Demoustier, 2013.). Tijekom ovog desetljeća pojavile su se i druge dobre prakse, i to u Francuskoj zahvaljujući Teritorijalnom centru za gospodarsku suradnju (PTCE) koji je priznat novim francuskim zakonom o socijalnoj ekonomiji odnosno u lokalnim planovima za poticanje socijalnih i solidarnih poduzeća kao što je to slučaj u Barceloni (Španjolska).

Na nacionalnoj razini, i općenito u suradnji s europskim strukturnim fondovima, posljednjih je godina uspostavljeno nekoliko nacionalnih akcijskih planova. To su slučajevi u kojima su operativni programi europskih fondova usmjereni na socijalnu ekonomiju i socijalnu uključenost. U tablici 3. navedeni su glavni nacionalni planovi. Važna su tri ključna čimbenika za uspjeh: prvo, višegodišnji i sveobuhvatni okvir; drugo, koncept partnerstva između vlade, socijalne ekonomije i drugih dionika, kojim se jamči zadovoljavanje stvarnih potreba i prioriteta; i treće, strukturni i uključiv učinak europskih strukturnih fondova u cijeloj Europi. Potonje je ključna lekcija za tvorce politika EU-a.

Tablica 3. – Nacionalni planovi kojima se potiče socijalna ekonomija u europskim zemljama (2011. – 2016.)

Zemlja	Nacionalni plan
Bugarska	Aksijski plan za socijalnu ekonomiju (2014. – 2015.; 2016. – 2017.)
Poljska	Nacionalni program za socijalnu ekonomiju. Osnivanje Nacionalnog odbora za razvoj socijalne ekonomije.
Portugal	Nacionalni sporazum između vlade i socijalnog sektora („Compromissos de Cooperação para o Setor Social e Solidário”)
Rumunjska	Solidar – Podrška za konsolidaciju programa socijalne ekonomije u okviru Operativnog programa za ljudski kapital (POCU)
Španjolska	Nacionalni program za poticanje socijalne ekonomije i POISES – Operativni program za socijalnu uključenost i socijalnu ekonomiju – ESF 2014. – 2020.
Švedska	Višegodišnji program podrške socijalnim poduzećima za integraciju na radu, nastao u suradnji Ministarstva rada i Ministarstva poduzetništva.
Ujedinjena Kraljevina	<i>The Compact, sporazum između vlade i volonterskog sektora i sektora zajednice. Sklopljen je 1998. i njime se uspostavlja način rada kojim se poboljšava njihov odnos u svrhu uzajamne koristi.</i>

Ciljano financiranje. U Europi postoji nekoliko okvira za financiranje. Neki od njih uključuju uglavnom javna sredstva, drugi privatna sredstva, a ostali su pak hibridni javno-privatni programi. U ovom dokumentu usmjereni smo na ciljano financiranje koje se temelji na javnim propisima ili sredstvima.

Javni fondovi usmjereni na socijalnu ekonomiju prvi su financijski stup. EU (npr. strukturni fondovi) te nacionalne i regionalne vlade dodjeljuju sredstva izričito za promicanje i razvoj socijalne ekonomije. To su tradicionalni programi subvencija za promicanje zadruga i zapošljavanja u zadrugama u Njemačkoj, Italiji i Španjolskoj. Postoje mnoga zamjenska rješenja koja se mogu provesti.

Tijekom posljednjih godina nekoliko vlada u Europi uvelo je te oblike sredstava. U Belgiji fond Braserio podupire razvoj radničkih zadruga u regiji Valoniji. Na Cipru se politikom za usluge socijalne skrbi nude godišnje potpore za tekuće troškove, čime se subvencioniraju organizacije koje pružaju usluge socijalne skrbi (npr. skrb o djeci, dugotrajna skrb i dr.). U Francuskoj su novim zakonom o socijalnoj ekonomiji utemeljeni novi financijski alati za taj sektor, uključujući fond za socijalne inovacije (FISO). U Italiji je osnovan fond za financiranje socijalnih poduzeća i socijalnih zadruga.

U nekim slučajevima to su mješoviti fondovi kojima upravlja vlada i organizacije socijalne ekonomije: neki primjeri u Francuskoj jesu Nacionalni fond za razvoj udruga (FNDVA) i Nacionalni fond za razvoj sporta (FNDS). U brojnim fondovima financiranje je izvanproračunsko. Drugi programi temelje se na porezu na dohodak. Određeni postotak porezne obveze građani mogu dodijeliti volonterskim organizacijama. To je slučaj u Italiji i Španjolskoj. U Španjolskoj se ti iznosi uplaćuju u nacionalni fond za socijalne organizacije trećeg sektora, koji godišnje prima više od 200 milijuna eura.

Druga tradicionalna ciljana sredstva dobivaju se od prihoda od igara na sreću (lutrije, automati). To je slučaj kod poduzeća RAY i Oy Veikkaus AB u Finskoj ili nacionalne organizacije za slijepe ljude ONCE u Španjolskoj.

5.3. Pravila javne nabave

Nakon dugog razdoblja tijekom kojeg je zaštita tržišnog natjecanja bila ustaljena politika na tržištu javne nabave, preispitivanje propisa EU-a o javnoj nabavi 2014. (Direktive 2014/23, 2014/24 i 2014/25) otvorilo je nove mogućnosti za nacionalne, regionalne i lokalne vlade za poticanje socijalne ekonomije olakšavajući subjektima iz tog sektora pristup statusu dobavljača javnog sektora. To je dakle *politika usmjerena na potražnju* kojom se jača socijalna ekonomija. U postupcima dodjele javnih ugovora sada su dozvoljene socijalne klauzule.

Nekoliko je vlada na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini primijenilo navedene socijalne klauzule, npr. u Švedskoj, Španjolskoj i Ujedinjenoj Kraljevini. U Ujedinjenoj Kraljevini Zakonom o društvenoj vrijednosti (javnim uslugama) iz 2012. zahtijeva se od javnih tijela koja ugovaraju javne usluge da uzmu u obzir kako takve usluge mogu pridonijeti gospodarskim i socijalnim poboljšanjima na području gdje će se usluge pružati. U Španjolskoj su gradovi Zaragoza, Barcelona i Madrid nedavno uveli socijalne klauzule u svoje nove javne ugovore.

5.4. Institucionalne prepreke

U ovom smo izvješću također obratili pozornost na ono što stručnjaci i predstavnici socijalne ekonomije shvaćaju kao glavne prepreke razvoju tog sektora, usredotočujući se na institucionalne prepreke. Zapravo, to je način mjerenja učinkovitosti provedenih politika ili onih koje nisu još uvedene. Pitanje u upitniku bilo je vrlo otvoreno. Dobili smo mnogo različitih odgovora. U njima su utvrđene četiri skupine prepreka: prvo, vidljivost i osviještenost, drugo, vodstvo i državna uprava, treće, financiranje i oporezivanje te konačno, institucionalne prepreke.

Prva se skupina prepreka odnosi na nedostatak osviještenosti u pogledu koncepta socijalne ekonomije, socijalnih poduzeća i drugih srodnih pojmova, kao i na nedostatak razumijevanja tih koncepata, u društvu, javnoj raspravi i akademskoj zajednici. To je vrlo značajna prepreka za zemlje u istočnom dijelu EU-a kao što su Mađarska, Poljska, Slovačka ili Češka Republika. Dopisnici u tim zemljama priznaju da glavna potpora socijalnoj ekonomiji (u pogledu financija i podizanja razine osviještenosti) dolazi iz programa i inicijativa EU-a.

S navedenim nedostatkom osviještenosti i razumijevanja povezana je niska vidljivost socijalne ekonomije u medijima i statističkim podacima. Nedostatak baza podataka, službene statistike i pouzdanih podataka o socijalnim poduzećima ili socijalnoj ekonomiji pojavljuju se u mnogim zemljama, od Austrije i Slovačke do Švedske. Usto, postoji potreba za programima za obrazovanje i osposobljavanje u području socijalne ekonomije na svim razinama obrazovanja. U nekolicini zemalja, primjerice Francuskoj, postoje programi poput osposobljavanja kroz znanstvene zadruge za adolescente / mlade studente.

Druga skupina prepreka odnosi se na vodstvo i državnu upravu. Mnogi dopisnici kažu da postoji nedostatak vodećih institucija koje imaju odgovornost za socijalnu ekonomiju, socijalna poduzeća, volontere i civilno društvo i koje mogu razviti politike i poticati socijalnu ekonomiju. Sukladno tomu, ne postoji nacionalna strategija za socijalnu ekonomiju. To se područje ne smatra prioritetom politike. Dopisnici iz zemalja kao što su Njemačka i Malta smatraju da većina medija i tvoraca politike „ne vide potrebu” za socijalnom ekonomijom. U nekim su slučajevima utvrdili nedostatak povjerenja i odbijanje gospodarskih aktivnosti koje provode neprofitne organizacije.

To je djelomično dovelo do toga da državna tijela nisu primjerena za brigu o potrebama i naporima u okviru socijalne ekonomije. U nekim slučajevima sustavi višerazinskog upravljanja i različita ministarstva nisu koordinirani u pitanjima socijalne ekonomije. U drugim su slučajevima državna tijela vrlo ovisna o političkim ciklusima, npr. 2015. danski državni ured za socijalnu ekonomiju zatvoren je nakon što se vlada promijenila. Posljednje, ali ne manje važno, birokracija i kvalitativne politike štednje (Chaves i Zimmer, 2017.) vrlo su velike prepreke subjektima socijalne ekonomije koji surađuju s javnim tijelima, npr. u Italiji, Španjolskoj i Sloveniji.

Još jedna skupina prepreka jesu *institucionalne prepreke*. U obzir smo uzeli dvije vrste. Prva vrsta obuhvaća promjene u sektorskim propisima koje predstavljaju zapreke poslovanju subjekata socijalne

ekonomije. U Francuskoj i Španjolskoj vladine promjene propisa o dopunskoj socijalnoj zaštiti posljednjih godina negativno su utjecale na uzajamna društva na području zdravstva dovodeći u nekim slučajevima do toga da moraju promijeniti svoj pravni status u profitni subjekt. U Italiji je reformom narodnih banaka (DL 3/2015) određeno da narodne banke koje imaju imovinu veću od 8 milijardi EUR moraju biti pretvorene u dionička društva. Također, reformom kreditnih zadruga (L 49/2016) došlo je do radikalne promjene u organizaciji cjelokupnog sektora zadružnih banaka, uz neke negativne aspekte. U Španjolskoj su promjene u sustavu socijalne zaštite sportskih trenera negativno utjecale na sportske udruge. U Ujedinjenoj Kraljevini veliki ugovori o javnoj nabavi primoravaju subjekte socijalne ekonomije na podugovaranje za velike tvrtke iz privatnog sektora; također, postojeći trend (unatoč Zakonu o društvenoj vrijednosti) jest dodjeljivanje ugovora ovisno o cijeni, bez uzimanja u obzir dodane društvene vrijednosti. Nedavno izmijenjeni pravni status dobrotvornih organizacija bolje je prilagođen tom novom institucionalnom okruženju. U Finskoj se Direktiva o javnoj nabavi koja omogućuje da se ugovori rezerviraju za određene usluge ne primjenjuje pa stoga ne može biti od koristi za subjekte socijalne ekonomije.

Druga vrsta institucionalne prepreke odnosi se na nove zakone i statute socijalnih poduzeća. Prva je zapreka neprovođenje novih propisa (koji se stoga smatraju „mekim zakonodavstvom”). To je slučaj španjolskog zakona o socijalnoj ekonomiji (2011.) koji nema provedbene uredbe.

Druga zapreka pri toj drugoj vrsti institucionalne prepreke odnosi se na nove poteškoće na koje nailaze ostali subjekti socijalne ekonomije zbog novih nacionalnih pravnih oblika socijalne ekonomije ili promjena u pravnim oblicima. Nedavne promjene u zakonima o zadrugama u Poljskoj i Portugalu ne smatraju se pogodnima za zadruge. Novi zakon o socijalnoj ekonomiji u Mađarskoj predstavlja rizik za mnoge socijalne zadruge koje su stvorile skupine građana i koje će se možda morati preoblikovati u drugu vrstu organizacije (zadružno ili neprofitno društvo s ograničenom odgovornošću) stupanjem zakona na snagu 2018. godine. U Sloveniji i Bugarskoj zakon o socijalnom poduzetništvu isključuje različite organizacije koje već rade kao socijalna poduzeća.

ZNAČAJ SOCIJALNE EKONOMIJE U 28 DRŽAVA ČLANICA EU-a

6.1. Uvod: potreba za statistikom o socijalnoj ekonomiji

Tijekom posljednja dva desetljeća uloženi su napor u akademskom području, ali i na razini nacionalnih statističkih instituta i vlada. CIRIEC je 2006. izradio metodologiju za Europsku komisiju, odnosno Priručnik za izradu satelitskih računa poduzeća u socijalnoj ekonomiji, koji se pojavio usporedno s Priručnikom UN-a o satelitskim računima neprofitnih ustanova. Razvijene su i druge metode za izradu statističkih podataka. Neke su zemlje posljednjih godina uložile veliki trud u pružanje pouzdanih podataka o raznim skupinama u socijalnoj ekonomiji. Instituti za statistiku u Francuskoj i Ministarstvo rada Španjolske izrađuju vremenske nizove o zaposlenju u zadrugama i socijalnoj ekonomiji. U Italiji, Bugarskoj, Luksemburgu, Češkoj Republici i Mađarskoj došlo je do značajnih poboljšanja u statističkim podacima koje objavljuju njihovi nacionalni statistički instituti, u nekim slučajevima zahvaljujući upotrebi metodologije satelitskih računa za neprofitne organizacije. Potrebno je posebno istaknuti Portugal, Poljsku i Rumunjsku. Te tri zemlje EU-a razvile su posljednjih godina redovitu i sustavnu statistiku za socijalnu ekonomiju u cjelini. U Portugalu je to propisano zakonom o socijalnoj ekonomiji (2013.), a u Poljskoj je to posljedica sporazuma s Europskim socijalnim fondom. Unatoč tomu, potrebno je uložiti mnogo truda da se tijekom narednih godina sistematizira statistika za različite skupine u socijalnoj ekonomiji.

6.2. Svrha i metodologija: izazovi

Svrha ovog dijela studije jest pružiti pregled glavnih podataka o socijalnoj ekonomiji u Europskoj uniji po državama i u cjelini, razlikujući tri skupine organizacija: zadruge i slične priznate vrste organizacija, uzajamna društva i slične vrste organizacija te udruge, zaklade i druge srodne vrste neprofitnih organizacija.

Važno je da se statistike izrađuju na temelju ispitivanja na terenu i provjerljivih podataka. Međutim, to zbog vremenskih i troškovnih ograničenja u ovoj studiji nije bilo moguće te će se morati obaviti naknadno. Statistički podaci u ovoj studiji dobiveni su iz sekundarnih podataka koje su nam dostavili naši dopisnici u svakoj od država. Obrađuje se razdoblje od 2014. do 2015. Međutim, zbog dostupnosti podataka i kvalitete statističkog izvještavanja informacije o nekim državama stare su i po nekoliko godina, naročito kad se radi o udrugama, zakladama i sličnim organizacijama. Tražili su se podaci o broju zaposlenih i, gdje je bilo moguće, o zaposlenju na temelju ekvivalenta punog radnog vremena, broju članova, broju volontera i broju subjekata ili poduzeća. Za neke su zemlje i skupine u socijalnoj ekonomiji bili dostupni i podaci o prihodima, ali nisu bili usporedivi. Da bi se podaci mogli usporediti s podacima iz prethodnih studija o stanju socijalne ekonomije u 25 država članica Europske unije 2002./2003. i 2009./2010. koje je za EGSO izradio CIRIEC, posebna pažnja posvećena je varijabli „zaposlenosti”.

6.3. Pregled statističkih rezultata

Sljedeći objedinjeni podaci naglašavaju činjenicu da je europska socijalna ekonomija vrlo važna u ljudskom i gospodarskom smislu te da je to stvarnost koju društvo i tvorci politika trebaju uzeti u obzir.

Europska socijalna ekonomija podrazumijeva:

- više od 13,6 milijuna plaćenih radnih mjesta u Europi
- što predstavlja otprilike 6,3 % radno sposobnog stanovništva u EU-28
- zaposlenje za više od 19,1 milijun radnika, uključujući one plaćene i neplaćene
- više od 82,8 milijuna volontera, što odgovara 5,5 milijuna radnika na puno radno vrijeme
- više od 232 milijuna članova zadruga, uzajamnih društava i sličnih subjekata
- više od 2,8 milijuna subjekata i poduzeća

Stanje se razlikuje u pojedinim državama članicama EU-a. Dok je u zemljama poput Belgije, Italije, Luksemburga, Francuske i Nizozemske u socijalnoj ekonomiji zaposleno između 9 i 10 % radno sposobnog stanovništva, u novim državama članicama EU-a kao što su Slovenija, Rumunjska, Malta, Litva, Hrvatska, Cipar i Slovačka socijalna ekonomija i dalje je malen sektor u nastajanju koji zapošljava manje od 2 % radno sposobnog stanovništva.

Drugi zaključak odnosi se na kretanja radne snage u socijalnoj ekonomiji tijekom gospodarske krize. Radna snaga socijalne ekonomije pokazala je otpornost na gospodarsku krizu jer se njezin udio u ukupnom broju plaćenih europskih radnika smanjio samo sa 6,5 % na 6,3 %, a broj radnih mjesta s 14,1 milijun na 13,6 milijuna, što se dijelom može objasniti kvalitetom dostupnih statističkih podataka. Smanjenje obujma plaćene radne snage veće je u zadrugama i sličnim oblicima nego u udrugama, zakladama i drugim sličnim oblicima.

Konačno, sa stajališta zaposlenosti (s obzirom na to da drugi pokazatelji gospodarskog učinka kao što su doprinos BDP-u nisu lako dostupni), udruge, zaklade i ostali slični oblici i dalje su glavna „skupina” socijalne ekonomije koja obuhvaća većinu subjekata/poduzeća u socijalnoj ekonomiji i otprilike 66 % radnih mjesta u tom socijalnom sektoru.

Tablica 4. Plaćeno zaposlenje u zadrugama, uzajamnim društvima, udrugama, zakladama i sličnim subjektima. Europska unija (2014. – 2015.)

Zemlja	Zadruga i sl.	Uzajamna društva	Udruga i zaklade	Ukupno
Austrija	70 474	1 576	236 000	308 050
Belgija	23 904	17 211	362 806	403 921
Bugarska	53 841	1 169	27 040	82 050
Hrvatska	2 744	2 123	10 981	15 848
Cipar	3 078	(n. d.)	3 906	6 984
Češka Republika	50 310	5 368	107 243	162 921
Danska	49 552	4 328	105 081	158 961
Estonija	9 850	186	28 000	38 036
Finska	93 511	6 594	82 000	182 105
Francuska	308 532	136 723	1 927 557	2 372 812
Njemačka	860 000	102 119	1 673 861	2 635 980
Grčka	14 983	1 533	101 000	117 516
Mađarska	85 682	6 948	142 117	234 747
Irska	39 935	455	54 757	95 147
Italija	1 267 603	20 531	635 611	1 923 745
Latvija	440	373	18 528	19 341
Litva	7 000	332	(n. d.)	7 332
Luksemburg	2 941	406	21 998	25 345
Malta	768	209	1 427	2 404
Nizozemska	126 797	2 860	669 121	798 778
Poljska	235 200	1 900	128 800	365 900
Portugal	24 316	4 896	186 751	215 963
Rumunjska	31 573	5 038	99 774	136 385
Slovačka	23 799	2 212	25 600	51 611
Slovenija	3 059	319	7 332	10 710
Španjolska	528 000	2 360	828 041	1 358 401
Švedska	57 516	13 908	124 408	195 832
Ujedinjena Kraljevina	222 785	65 925	1 406 000	1 694 710
UKUPNO EU-28	4 198 193	407 602	9 015 740	13 621 535

Tablica 5. Plaćeno zaposlenje u socijalnoj ekonomiji u usporedbi s ukupnim plaćenim zaposlenjem.
Europska unija (2014. – 2015.)

Zemlja	Zaposlenja u socijalnoj ekonomiji (A)	Ukupna zaposlenja * (B)	% A / B
Austrija	308 050	4 068 000	7,6 %
Belgija	403 921	4 499 000	9,0 %
Bugarska	82 050	2 974 000	2,8 %
Hrvatska	15 848	1 559 000	1,0 %
Cipar	6 984	350 000	2,0 %
Češka Republika	162 921	4 934 000	3,3 %
Danska	158 961	2 678 000	5,9 %
Estonija	38 036	613 000	6,2 %
Finska	182 105	2 368 000	7,7 %
Francuska	2 372 812	26 118 000	9,1 %
Njemačka	2 635 980	39 176 000	6,7 %
Grčka	117 516	3 548 000	3,3 %
Mađarska	234 747	4 176 000	5,6 %
Irska	95 147	1 899 000	5,0 %
Italija	1 923 745	21 973 000	8,8 %
Latvija	19 341	868 000	2,2 %
Litva	7 332	1 301 000	0,6 %
Luksemburg	25 345	255 000	9,9 %
Malta	2 404	182 000	1,3 %
Nizozemska	798 778	8 115 000	9,8 %
Poljska	365 900	15 812 000	2,3 %
Portugal	215 963	4 309 000	5,0 %
Rumunjska	136 385	8 235 000	1,7 %
Slovačka	51 611	2 405 000	2,1 %
Slovenija	10 710	902 000	1,2 %
Španjolska	1 358 401	17 717 000	7,7 %
Švedska	195 832	4 660 000	4,2 %
Ujedinjena Kraljevina	1 694 710	30 028 000	5,6 %
UKUPNO EU-28	13 621 535	215 722 000	6,3 %

* Plaćeno zaposlenje, dob: 15 – 65 g., Eurostat, 2015.

Tablica 6. Kretanje plaćenog zaposlenja u socijalnoj ekonomiji u Europi

Zemlja	Zaposlenja u socijalnoj ekonomiji			Δ% 2010. – 2015.
	2002./2003.	2009./2010.	2014./2015.	
Austrija	260 145	233 528	308 050	31,9 %
Belgija	279 611	462 541	403 921	-12,7 %
Bugarska	(n. d.)	121 300	82 050	-32,4 %
Hrvatska	(n. d.)	9 084	15 848	74,5 %
Cipar	4 491	5 067	6 984	37,8 %
Češka Republika	165 221	160 086	162 921	1,8 %
Danska	160 764	195 486	158 961	-18,7 %
Estonija	23 250	37 850	38 036	0,5 %
Finska	175 397	187 200	182 105	-2,7 %
Francuska	1 985 150	2 318 544	2 372 812	2,3 %
Njemačka	2 031 837	2 458 584	2 635 980	7,2 %
Grčka	69 834	117 123	117 516	0,3 %
Mađarska	75 669	178 210	234 747	31,7 %
Irska	155 306	98 735	95 147	-3,6 %
Italija	1 336 413	2 228 010	1 923 745	-13,7 %
Latvija	300	440	19 341	(n. r.)
Litva	7 700	8 971	7 332	-18,3 %
Luksemburg	7 248	16 114	25 345	57,3 %
Malta	238	1 677	2 404	43,4 %
Nizozemska	772 110	856 054	798 778	-6,7 %
Poljska	529 179	592 800	365 900	-38,3 %
Portugal	210 950	251 098	215 963	-14,0 %
Rumunjska	(n. d.)	163 354	136 385	-16,5 %
Slovačka	98 212	44 906	51 611	14,9 %
Slovenija	4 671	7 094	10 710	51,0 %
Španjolska	872 214	1 243 153	1 358 401	9,3 %
Švedska	205 697	507 209	195 832	-61,4 %
Ujedinjena Kraljevina	1 711 276	1 633 000	1 694 710	3,8 %
UKUPNO EU-28	11 142 883	14 137 218	13 621 535	-3,6 %

Izvor: CIRIEC/EGSO

(n. d.) nije dostupno, (n. r.) nije relevantno

Europski gospodarski i socijalni odbor

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Izdao: Odjel za posjete i publikacije
EESC-2017-104-HR
www.eesc.europa.eu

© Europska unija, 2017

Umnožavanje je dopušteno pod uvjetom da se navede izvor.

Za svaku upotrebu ili reprodukciju ilustracija mora se izravno tražiti dozvola vlasnika autorskih prava.

Online
QE-04-17-876-HR-N
ISBN 978-92-830-3900-6
doi:10.2864/87690

HR